

“СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ”

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДО КУРСУ

УДК 378.147(07)
ББК 74.580.22 я 73
С 40

*Друкується за рішенням вченої ради Педагогічного факультету
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(протокол №1 від 29 серпня 2016 р.)*

Рецензенти:

М. П. Оліяр, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти

Н. Б. Максименко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фахових методик і технологій початкової освіти;

“СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДО КУРСУ / авт.-упоряд. Н. М. Салига. – Івано-Франківськ, 2016. – 76 с.

Навчальний посібник підготовлений для магістрантів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи”. Посібник містить робочу програму навчальної дисципліни “Системний підхід у вищій школі”, короткий огляд лекційного матеріалу, плани практичних занять (питання для обговорення, тематику повідомлень), завдання для самостійної роботи, орієнтовну тематику рефератів, перелік програмових вимог, термінологічний словник і методичні рекомендації щодо виконання різних видів самостійної роботи.

У посібнику розглянуто загально-теоретичні положення системології та їх застосування як системної методології в педагогіці, запропоновано інформаційно-методичне забезпечення нормативної дисципліни “Системний підхід у вищій школі”.

Дане видання адресоване студентам магістратури денної та заочної форми навчання, а також науково-педагогічним працівникам вищої школи для підвищення рівня педагогічної майстерності, допоможе при підготовці до самостійних та практичних занять.

УДК 378.147(07)
ББК 74.580.22 я 73

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ”.....	9
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ.....	15
ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	30
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	44
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ “СИСТЕМ- НИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ” (ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ)	60
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	62
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	67
ДОДАТКИ.....	72

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна національна система вищої освіти є найважливішою ланкою формування свідомості громадян держави, виховання освіченої, творчої особистості. У зв'язку з цим розбудова системи вищої освіти вимагає вирішення низки питань, які виникають в умовах її реформування та становлення української державності, культурного та духовного розвитку української спільноти відповідно до європейських вимог.

У сучасному світі, який ввійшов у третє тисячоліття, згідно з вимогами Болонської декларації, визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності. Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці вимагає прищеплення навичок до самонавчання, самовиховання, самовдосконалення і самореалізації, яка не лише підвищує якість освітньої діяльності, але й розвиває творчі потенції студентів, їхнє прагнення до безперервного набуття нових знань протягом всього активного життя.

Структура вищої освіти України розбудована відповідно до структури освіти розвинених країн світу. Вища школа в Україні насамперед зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій, відтворення інтелектуального, духовного потенціалу нації, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями.

Модернізація вищої освіти в державі є об'єктивною необхідністю. На порозі ХХІ століття ми стали очевидцями зростання уваги до вищої освіти, розширення її ролі в суспільстві. Сьогодні вона розглядається у цивілізованому суспільстві не тільки як задоволення фахових потреб особистості, а як духовна потреба.

Основною метою подальшого розвитку вищої освіти є переростання кількісних показників у якісні. Аналіз стану вищої освіти в Україні показує, що її якість залежить від якості програм підготовки, інфраструктури внутрішнього і зовнішнього середовища.

Об'єктивне обґрунтування змістовно-структурного формування загальних вимог до системи вищої освіти базується на ринкових законах суспільного розподілу праці, змінах умов праці і конкуренції, що є передумовою економічного, політичного та інтелектуального розвитку суспільства.

Сучасний етап розбудови вищої національної освіти, згідно з новим Законом "Про вищу освіту" (від 01.07.2014 № 1556-VII), ставить на порядок

денний формування нової генерації освітян з високим рівнем професіоналізму, загальної культури, творчим стилем аналітичного мислення на підставі підвищення якості освіти та переформування вищої школи відповідно до сучасних європейських тенденцій.

Освітнянський простір став настільки складним явищем, що не піддається опису суто педагогічною термінологією. Виникає нагальна потреба звертання до різних напрямів сучасних наук та сфер діяльності. Можливість щодо відтворення єдиного середовища для здійснення сучасного буття вищої освіти містить системний підхід до багатоаспектного освітянського простору.

Виходячи з того, що саме вища школа бере на себе підготовку інтелектуальної еліти, що відповідає складним багатоструктурним знанням та високому рівню моральної та наукової культури, а також охоплює собою синтез наукових, дидактичних, світоглядних та соціальних аспектів у підготовці майбутніх фахівців та громадян, актуальність системного підходу до вищої вітчизняної освіти значно підвищується.

Виходячи з наведеного вище, актуальність дисципліни “Системний підхід у вищій школі” у межах навчального процесу магістратури за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”, яка покликана готувати викладачів вищої школи до якісної та змістовної педагогічної діяльності відповідно до фахових спеціалізацій, набуває найважливішої значущості. Ця актуальність обумовлена:

- потребою суспільства у підготовці майбутніх фахівців з урахуванням не тільки спеціальної професійної підготовки, а й багатовимірного простору всіх форм компетентностей;

- необхідністю надання в межах навчального процесу ВНЗ всеохоплюючих уявлень щодо цивілізаційного розвитку суспільства та людини;

- вимогами до діяльності викладача вищої школи на підставі універсальної методології викладання, що здійснюється на засадах цілісної парадигми;

- впровадженням у систему вищої освіти методології формування абстрактного мислення майбутніх фахівців, що обумовлює культивування здібностей трансформування та оновлення професіоналізму відповідно до швидких змін в науці та соціумі;

- відтворенням умов системної підготовки викладачів вищої школи для формування системного бачення завдань та цілей своєї діяльності відповідно до запитів сучасного суспільства.

Системний підхід у педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення у них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину. Як систему можна розглядати будь-яку пізнавальну діяльність, а її складовими є сам суб'єкт пізнання (особистість), процес пізнання, продукт пізнання, мета пізнання, умови, в яких

вона перебуває тощо.

Будь-яка педагогічна ідея може бути успішно здійснена за умови забезпечення системності під час її реалізації. Системність, що змодульована на науковому рівні, є запорукою успіху в педагогічній діяльності. Тому нормативна дисципліна “Системний підхід у вищій школі” навчального плану підготовки магістрів за спеціальністю “Педагогіка вищої школи” є однією з визначальних у фундаментальній підготовці майбутніх викладачів.

У педагогічній літературі системний підхід як метод дослідження розглядається у низці робіт провідних педагогів і методистів. Теоретичні питання застосування системного підходу у педагогіці були розроблені відомими зарубіжними вченими Р.Андертоном і М.Нейлом. Цікаві розвідки з даного питання знаходимо у роботах вітчизняних дослідників О.Біляєвої, Т.Ільїної, К. Іващенко, Т.Кочубея, К. Плиско, Н.Шабанової та ін.

На підставі теоретичного матеріалу навчально-методичного посібника формуються наступні компетенції майбутніх викладачів:

- вміння системно мислити та розрізняти якості системи як у соціальній, так і у професійній діяльності;
- здібності щодо структурування елементів вищої освіти, педагогіки та навчально-виховного процесу у вищій школі;
- цілісне сприйняття педагогічного процесу, враховуючи всі його аспекти та можливі напрямки розвитку.
- вміння охоплювати педагогічне середовище у його різноманітних проявах та формувати моделі евристичного здійснення вищої освіти.

Згідно з навчальним планом підготовки магістрів із спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” передбачено вивчення курсу “Системний підхід у вищій школі”. На цей курс відведено 90 годин. Завершується вивчення курсу заліком.

При розробці семінарських занять особливу увагу приділено формуванню пізнавальної активності студентів, прищепленню зацікавленості запропонованою проблематикою, формуванню вмінь та навичок порівнювати та роз’яснювати взаємозв’язки між педагогічними явищами та фактами. Творчі завдання, що супроводжують всі семінарські заняття, спрямовані на активне втручання студента в індивідуальну та групову пошукову роботу.

Контроль рівня знань студентів щодо засвоєння ними тем з навчальної дисципліни “Системний підхід у вищій школі” здійснюється на підставі таких методів, як: метод усного контролю – здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування студентів; метод письмового контролю – здійснюється за допомогою самостійних робіт; метод тестового контролю – виконання спеціальних тестових завдань та ін.

У даному методичному виданні наведено найбільш ефективні форми самостійної роботи студентів, запропоновано орієнтовні завдання(теми рефератів (презентацій), доповідей, екскурсій та навчальних дискусій, проблемні і творчі питання), що можуть виконуватися ними при вивченні курсу “Системний підхід у вищій школі” самостійно або під керівництвом викладача.

У ході роботи над посібником були використані матеріали наукових публікацій наступних авторів: К.Іващенко, Т.Кочубея, Н.Шабанової, інтернет-ресурси та ін.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
“СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ”**

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –	Галузь знань (шифр і назва) Напрямок підготовки бакалавр (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		-й	_____ -й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 54			_____ -й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	__ год.
		Лабораторні	
		__ год.	4 год.
		Самостійна робота	
60 год.	82__ год.		
Індивідуальні завдання: __ год.			
Вид контролю:			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- 1) для денної форми навчання – 30/60;
- 2) для заочної форми навчання – 8/82.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна “Системний підхід у вищій школі” є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”.

Дана дисципліна є нормативною дисципліною за спеціальністю 8.18010021 “Педагогіка вищої школи”.

Викладається у I семестрі в обсязі – 90 год.

Завершується дисципліна – заліком.

Практична спрямованість підготовки магістрів і наявність у них досвіду викладацької роботи дозволяє вивчати дисципліну “Системний підхід у вищій школі” шляхом розкриття сутності та змісту навчальних тем курсу на лекціях, закріплення матеріалу при його обговоренні та аналізі проблемних ситуацій на практичних заняттях та значного обсягу самостійної роботи студентів.

Теоретична частина курсу включає уявлення про вищу освіту як соціокультурний організм, вплив Болонського процесу на системне реформування вищої школи України, системостворюючі фактори вищої освіти та ін.

В теоретичній частині курсу детально розглядаються нормативно-правові засади регламентації організаційної структури вищої освіти; змістом структури освітньо-кваліфікаційної характеристики вищої школи; елементами рівнів вищої освіти.

Практична частина курсу розрахована на поглиблене засвоєння:

- властивостей та особливостей вищої освіти як складної системи;
- системним функціональним середовищем вищої школи;
- основних складових вищої освіти як системи;
- адаптації як важливого закону взаємодії вищої освіти із зовнішнім середовищем;
- алгоритмом системного дослідження функціонування та розвитку вищої школи.

Практичні заняття проводяться з використанням активних методів навчання, аналізу конкретних ситуацій. Вони спрямовані на те, щоб навчити студентів застосуванню методологічних принципів професійної підготовки при розв’язанні реальних завдань педагогічної практики, організації навчально-пізнавальної діяльності студентів та управління нею.

Методичним забезпеченням дисципліни є навчальна програма, навчальні посібники, монографічна література, а також журнальні статті у профільних виданнях з проблем педагогіки і психології.

При вивченні теоретичних питань студенти отримують можливість користуватись інформаційними ресурсами інтернету з метою знайомства з новітніми досягненнями світових досліджень у сфері теорії і практики вищої освіти.

Мета: навчальна дисципліна є нормативною і носить методологічний характер. Вона орієнтована на формування у студентів чіткого уявлення про сутність та зміст системного підходу у вищій школі, надання студентам-магістрантам систематизованих знань із навчальної дисципліни “Системний підхід у вищій школі”, формування в них комплексних компетентностей з кваліфікації “викладач вищого навчального закладу”, розвиток педагогічного мислення та сприяння професійному самовизначенню, набуття магістрантами професійно-педагогічної ідентичності.

В результаті вивчення навчальної дисципліни майбутній фахівець з педагогіки вищої школи повинен отримати навички системного аналізу професійної і соціальної діяльності фахівця, науково обгрунтованого вибору та реалізації змісту його професійної підготовки.

Студент має усвідомити глибинну сутність, зміст і характер педагогічної роботи з підготовки студентів до виконання виробничих і соціальних функцій, етики і методології професійної діяльності.

Завдання:

- формування у майбутніх фахівців знань про місце і роль педагогічних чинників в індивідуальному та суспільному житті;
- допомога студентам у засвоєнні сутності педагогіки вищої школи як джерела інноваційної системи, галузі науки і соціальної практики, її суспільного значення;
- формування у магістрантів вміння правильно осмислювати закономірності системного аналізу вищої освіти;
- дати знання з організації системного підходу до аналізу педагогічної діяльності, проведення емпіричних конкретно-педагогічних досліджень у вищій школі, їх аналізу та використання отриманих результатів;
- формування здатностей особи до компетентної професійної діяльності, яка є динамічним поєднанням знань, розуміння, навичок, умінь, досвіду та здібностей (приймати правильні професійні рішення, прогнозувати результати дій, нести відповідальність тощо), які лежать в основі кваліфікації випускника.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- основи системного підходу;
- особливості ВНЗ як соціально-педагогічної системи;
- специфіку сучасних систем навчання у вищому навчальному закладі;

- методи комунікацій у діяльності педагогічного колективу;
- основні закономірності системного аналізу вищої освіти;
- системостворюючі фактори вищої освіти;
- принципи порівняння вітчизняної і зарубіжних моделей вищої школи;
- об'єкт, предмет, понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження педагогічної науки;
- історію розвитку предмета педагогіки вищої школи;
- протиріччя, закономірності, принципи, форми, методи та прийоми педагогічного впливу на особистість в процесі її навчання, виховання, освіти, розвитку та самовдосконалення;
- провідні теорії організації навчання, виховання та освіти в суспільстві;
- можливості застосування набутих знань у професійно-визначальних ситуаціях.

Вміти:

- аналізувати співвідношення понять “системний підхід” та “системний аналіз”;
- визначати заходи, що можуть забезпечити досягнення окреслених цілей, покращити результати діяльності;
- визначати зовнішні та внутрішні чинники, що сприяють або не сприяють досягненню мети заходів;
- прогнозувати ступінь досягнення мети заходів (інновацій);
- в умовах спільної діяльності педагогічного колективу в залежності від виробничих завдань за відповідними методиками застосовувати адекватні методи комунікації;
- використовувати системний підхід при аналізі комплексу “вища освіта-наука-виробництво”;
- здійснювати системний підхід у вивченні історії вищої школи України;
- здійснювати системний підхід до аналізу педагогічної діяльності;
- здійснювати порівняльний аналіз психолого-педагогічних концепцій, теорій, дослідницьких підходів до вивчення дійсності;
- схарактеризувати психологічні та педагогічні підходи до розуміння психологічних та педагогічних явищ;
- визначати основні поняття педагогічної науки в системі вищої освіти;
- розв'язувати практичні завдання, застосовувати теоретичні знання, власний досвід та навчальні матеріали при вирішенні конкретних кваліфікаційних завдань у сфері майбутньої діяльності;
- визначати об'єкти психологічної та педагогічної дійсності в сучасних умовах.

Зв'язок з іншими дисциплінами: вивчення системного підходу у вищій школі пов'язане із розумінням психологічних особливостей навчальної діяльності студентів у вищій школі, виконує функцію методологічної основи для виходу на більш високий рівень узагальнення, розвитку професійної рефлексії при відборі, структуруванні і методичному осмисленні змісту навчання і навчальної діяльності з предметів спеціальності і спеціалізації.

Форми та методи навчання: лекції, семінарські заняття, індивідуальне навчально-дослідне завдання, самостійна робота.

Система контролю якості навчання студентів включає проведення поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється на всіх видах навчальних занять та у вигляді контрольних робіт після завершення вивчення кожного з двох блоків змістовних модулів.

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку з урахуванням активності студентів на семінарських заняттях та результатів поточного контролю.

Структура навчальної дисципліни

Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	семінари	С/Р
1	Тема 1. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки магістрів	2	2	8
2	Тема 2. Система: сутність, типи та характеристики.	2	2	8
3	Тема 3. Історія розвитку системних уявлень.	2		
4	Тема 4. Властивості та особливості вищої освіти як складної системи	2		
5	Тема 5. Сутність та зміст системної методології	2	2	6
6	Тема 6. Практичне застосування системного підходу у вищій школі	2		
7	Педагогічний процес як система	2		
8	Сучасна система вищої освіти	-	2	8
	Освіта як система		2	8
	Системи організації навчального процесу у ВНЗ		2	8
	Системний підхід у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів		2	8
	Системний аналіз організації		2	6
	ВСЬОГО	14	16	60

Загальний обсяг –90 год., в тому числі:

Лекцій – 14 год.

Практичні заняття – 16 год.

Самостійна робота – 60 год.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Лекція – чіткий, системний виклад окремої наукової проблеми або теми, один з найважливіших чинників в організації навчальної діяльності студентів. Вона є методологічною та організаційною основою для всіх навчальних занять, зокрема й самостійних. Методологічна, тому що вводить студента в науку загалом, надає навчальному курсу концептуальності. Організаційна, тому що решта форм навчальних занять так чи інакше “зав’язані” на лекцію, найчастіше логічно заплановані після неї, спираються на неї змістовно і тематично. Її основна дидактична мета – формування теоретичної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу.

Провідна роль лекції у викладанні навчальних дисциплін кафедри пов’язана з їх змістовим аспектом, організаційними засадами та методичними особливостями. Лекція має багато переваг у порівнянні з іншими формами одержання інформації. Живе слово викладача забезпечує глибоке і міцне первинне засвоєння навчального матеріалу, дає можливість систематизувати знання, раціонально розподілити сили і час для роботи з рекомендованою літературою. Але щоб домогтися оптимального використання лекції, треба досконало оволодіти уміннями підготовки до заняття, слухання, сприйняття, конспектування, опрацювання навчального матеріалу.

Мета лекції полягає в допомозі студентам оволодіти методами самостійної роботи з підручниками, посібниками, першоджерелами.

Основний зміст лекції становлять центральні методологічні, теоретичні і практичні проблеми. Вони розкривають у лекції не всі питання теми, а найважливіші, найсуттєвіші, що вимагають наукового обґрунтування.

У нормативно-директивних документах, які визначають зміст і організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах України, обґрунтовано головні вимоги до лекцій, реалізація яких дає змогу повною мірою використовувати значні навчальні й виховні можливості цієї форми навчання, підвищити вплив кожної лекції на свідомість і почуття студентів.

Процес навчання у вищій школі реалізують у межах різноманітної цілісної системи організаційних форм і методів навчання. Кожна форма розв’язує своє спеціальне завдання, але сукупність форм і методів навчання створює єдиний дидактичний комплекс, функціонування якого підпорядковано об’єктивним психолого-педагогічним закономірностям навчального процесу.

Підготовка студента до лекції включає ряд важливих навчально-практичних моментів: перегляд запису попередньої лекції, відновлення в пам’яті раніше вивченого; підготовка необхідних матеріалів і обладнання; запис питань, які будуть розкриті в ході лекції; зіставлення питань лекції з

матеріалами підручника. Це дозволить виявити проблеми, що розкриті у книзі, звернути увагу на них під час заняття; цільову установку і психологічне спрямування на слухання лекції.

Тема 1. ЕТНОПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

План

1. Народна педагогіка в системі вищої педагогічної освіти.
2. Основні історичні етапи становлення української етнопедагогіки.
3. Методи та форми навчання і виховання дітей в народній педагогіці як складові системи вищої освіти.

Ключові слова: система освіти, етнопедагогіка, магістр, професійна підготовка, гуманізація виховання.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Дайте визначення системи вищої освіти.
2. Яке місце в системі вищої освіти займає народна педагогіка?
3. Чому народну педагогіку К.Д.Ушинський вважав “праматір’ю наукової педагогічної теорії”?
4. В працях якого вченого вперше з’явився термін “етнопедагогіка”?
5. Як Ви розумієте слова В.Сухомлинського: “Етнопедагогіка є цілісною і стрункою системою знань, ідеалів, засобів, умінь та цінностей”?
6. Чи містить етнопедагогіка сформульовані положення та наукові терміни?
7. Хто вперше ввів у науковий обіг термін “народна педагогіка”?

Література

Основна

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Вишневський О. І. Основи педагогіки : курс лекцій / О.І.Вишневський, О.М Кобрій, М.М. Чепіль ; за ред. О.Вишневського. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 268 с.
4. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді : монографія / авт. кол. : за ред. М.Михальченка. – К. : Пед. думка, 2010. – 312 с.

5. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навчальний посібник / О. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
6. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : посіб.для магістрів / Л. В.Кнодель. – К. : Вид-во Паливода А.В., 2008. – 136 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка : посібник / М. М.Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 542 с.

Допоміжна

1. Сенько Ю. В. Гуманітарні основи педагогічної освіти : Курс лекцій : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладі / Ю. В. Сенько. – К. : Академія, 2000. – 240 с.
2. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. шк.,1997. – 176 С.
3. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібник / Є.Сявавко. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2002. – 159 с.

Тема 2. СИСТЕМА: СУТНІСТЬ, ТИПИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ

План

1. Філософське і наукове визначення поняття “система.
2. Еволюція становлення поняття системи.
3. Системні принципи.
4. Типи систем.
5. Складові системи.

Ключові слова: зв’язок, інформаційний компонент, складові функціонального середовища, типи систем, структура системи.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Що таке система?
2. Коли в європейській науці склалося наукове уявлення про систему?
3. Як в історії філософії формування уявлень про систему було пов’язано із світоглядною позицією часу?
4. Які типи систем Ви знаєте?
5. Які принципи покладено в основу формування системи?
6. За якими ознаками розрізняються системи?
7. Наведіть приклади закритих та відкритих, динамічних та статичних, складних та простих систем.
8. Що таке підсистема? В яких відносинах вона знаходиться із системою?
9. Що таке структура системи? За яких умов вона може змінюватися?
10. Надайте визначення поняттю “цілісність”.

Література

Основна

1. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О.І.Волков. – К. : Наук. думка, 2006. – 289 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.
3. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 308 с.
4. Рибалко В. К. Синергетичні розвідки в освітянському просторі / В. К. Рибалко // Науковий вісник. Серія “Філософія”. – Х. : ХНПУ, 2004. – Вип. 18. – С. 31–34.

Допоміжна

1. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду “філософії ХХІ ст.” / С. Гончаренко, В. Кушнір // Шлях освіти. – 2005. – № 1. – С. 2–7.
2. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект / В. А. Кушнір. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 384 с.
3. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
4. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Фоменко. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2005. – 216 с.

Тема 3. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ СИСТЕМНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

План

1. Системний підхід як методологія
2. Основні визначення системного підходу
3. Аспекти системного підходу.

Ключові слова: системний підхід, система, методологія, моделювання.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Дайте визначення поняття “системний підхід”
2. Яким чином системний підхід використовується як методологія в науці?
3. Хто з науковців одним із перших використовував системний підхід у педагогіці?
4. Які науки та наукові напрямки визнано джерелами системного підходу?

5. Надайте філософське розуміння змісту методології “системного підходу”.
6. Яким чином системний підхід пов’язаний із моделюванням?
7. Назвіть основні принципи системного підходу?
8. Наведіть 8 основних аспектів системного підходу?
9. Що таке процес? Як процесуальність пов’язана із системним підходом?
10. На які основні припущення спирається методологія системного підходу?
11. Які причини поширення системних досліджень у II пол. XX ст.?
12. Наведіть приклади системного підходу у педагогіці.

Література

Основна

1. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я.Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
3. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навчальний посібник / О. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
4. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога / О.А.Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 114 с.
5. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посіб. / В.І.Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. –176 с.
6. Малафіїк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафіїк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
7. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слепкань. – К. : Вища шк., 2000, – 210 с.

Допоміжна

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / за ред. В. Кременя. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.
2. Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах : монографія / за заг. ред. В. І. Лугового, О. Г. Ярошенко. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 234 с.
3. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект / В. А. Кушнір. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 384 с.

Тема 4. ОСВІТА ЯК СИСТЕМА

План

1. Визначення освіти як системи.
2. Основні елементи системи освіти.
3. Засоби здобування освіти у світовій та українській практиці.
4. Якість вищої освіти.

Ключові слова: систематологія, система, освіченість, якість освіти, типи освіти.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Охарактеризуйте освіту як систему за допомогою універсальних характеристик систематології.
2. Надайте сучасне визначення вищої освіти.
3. Що таке освітнє середовище?
4. У чому сутність концепції системно-діяльнісного підходу?
5. Назвіть основні елементи системи освіти.
6. Назвіть критерії освіченості.
7. Які засоби конструювання змісту освіти ви вважаєте необхідними?
8. Чим вимірюється якість вищої освіти?
9. Назвіть історичні типи освіти та визначте сучасний тип освіти.
10. Які види освіти Ви знаєте?

Література

Основна

1. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
3. Вища освіта в Україні : нормативно-правове регулювання. Т.3 / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 595 с.
4. Вища освіта України і Болонський й процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2004. – 384 с.
5. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді : монографія / авт. кол. : за ред. М. Михальченка. – К. : Пед. думка, 2010. – 312 с.
6. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.

7. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
8. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
9. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

Допоміжна

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / за ред. В. Кременя. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.
2. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. – К. : Гнозис, 2007. – С. 152-156.
3. Комар Ю. М. Основи навчання студента : у 4 кн. / Ю. М. Комар, О. С. Поважний ; заг. ред. В. В. Дорофієнко. – Донецьк : Дон ДУУ. – 2004. – 260 с.
4. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду “філософії ХХІ ст.” / С. Гончаренко // Шлях освіти. – 2005. – № 1. – С. 2-7.
5. Зінченко В. О. Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / В. О. Зінченко. – Луганськ : ДЗ ”ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – 2013. – 326 с.
6. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. / В. О. Салов. – Дніпропетровськ : НГУ, 2003. – 183 с.
7. Сенько Ю. В. Гуманітарні основи педагогічної освіти : Курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів / Ю. В. Сенько. – К. : Академія, 2000. – 240 с.

Тема 5. СУЧАСНА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

План

1. Ознаки сучасної освіти.
2. Структура сучасної вищої освіти України.
3. Ступені освіти.
4. Системний підхід у розбудові системи освіти.
5. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти.

Ключові слова: систематологія, система, освіченість, якість освіти, типи освіти.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Назвіть ознаки сучасної вищої освіти
2. Надайте сучасне визначення вищої освіти
3. Які вищі заклади освіти складають сучасну систему вищої освіти України?
4. Наведіть кваліфікацію ступенів сучасної вищої освіти.
5. Назвіть рівні сучасної вищої освіти.
6. Яка установа МОН здійснює контроль за якістю освіти?
7. Надайте характеристику вищої освіти, виходячи з характеристик систематології.
8. Що таке декомпозиція системи? Як це поняття стосується системи освіти?
9. Наведіть ієрархію цілей для соціально-економічних систем?
10. Надайте характеристику підсистем якості освіти. Яка з них, на вашу думку, потребує найбільшої уваги?
11. Надайте характеристику системи декомпозиції цілей вищої освіти.

Література

Основна

1. Боллюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я Боллюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
2. Вища освіта в Україні : нормативно-правове регулювання. Т.3 / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 595 с.
3. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2004. – 384 с.
4. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді : монографія / авт. кол. : за ред. М. Михальченка. – К. : Пед. думка, 2010. – 312 с.
5. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.
6. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
7. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Фоменко. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2005. – 216 с.
8. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників : навч. посіб. / Г. Х. Яворська. – К. : Знання, 2004. – 335 с.

Допоміжна

1. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. – К. : Гнозис, 2007. – С. 152-156.
2. Комар Ю. М. Основи навчання студента : у 4 кн. / Ю. М. Комар, О. С. Поважний ; заг. ред. В. В. Дорофієнко. – Донецьк : Дон ДУУ. – 2004. – 260 с.
3. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду “філософії ХХІ ст.” / С. Гончаренко, В. Кушнір // Шлях освіти. – 2005. – № 1. – С. 2–7.
4. Зінченко В. О. Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / В. О. Зінченко. – Луганськ : ДЗ ”ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – 2013. – 326 с.

Тема 6. ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС ЯК СИСТЕМА

План

1. Сутність і структура педагогічного процесу.
2. Закономірності педагогічного процесу.
3. Принципи педагогічного процесу.
4. Технологія педагогічного процесу.

Ключові слова: педагогічний процес, об’єкт, суб’єкт, закономірність, технологія.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Надайте визначення “педагогічного” та “навчально-виховного процесу”. Чи можна вважати педагогічний процес системою?
2. Що або Хто може вважатися суб’єктами та об’єктами педагогічного процесу? Наведіть приклади: які зв’язки встановлюються між суб’єктами та об’єктами педагогічного процесу?
3. Які існують суперечності педагогічного процесу?
4. Означте етапи вирішення педагогічних проблем?
5. Що таке закономірність? Які закономірності педагогічного процесу ви вважаєте визначальними?
6. Надайте характеристику основним методологічним вимогам педагогічних технологій?
7. Що таке принципи педагогічного процесу? На які принципи спирається цілісність педагогічного процесу?
8. Що таке педагогічна технологія? Чим педагогічна технологія відрізняється від навчальної технології?

Література

Основна

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
4. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді : монографія / авт. кол. : за ред. М. Михальченка. – К. : Пед. думка, 2010. – 312 с.
5. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О. І. Волков. – К. : Наук. думка, 2006. – 289 с.
6. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.
7. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю / З. Б. Живко // Проблеми науки. – 2010. – № 4. – С. 24-32.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

Допоміжна

1. Драч І. І. Педагогіка вищої школи / І. І. Драч. – К. : Вид. ДВНЗ “Ун-т менеджменту освіти”, 2013. – Ч. 2. – 71 с.
2. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Аналітичне дослідження / В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – Полтава, 2003. – 340 с.
3. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи : навч. посібник / В. О. Салов. – Дніпропетровськ : НГУ, 2003. – 183 с.
4. Сенько Ю. В. Гуманітарні основи педагогічної освіти : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів / Ю. В. Сенько. – К. : Академія, 2000. – 240 с.

Тема 7. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

План

1. Основи системного мислення в сучасній педагогіці.
2. Системний підхід до організації навчання у вищій школі.
3. Системний підхід до організації науково-дослідної роботи студента.
4. Системний підхід як інтегративний у вищій школі.
5. Інваріанти системного підходу у вищій школі.

Ключові слова: систематологія, системний підхід, інваріанти, якість освіти, типи освіти, науково-дослідна робота.

Питання для самоконтролю, аналізу й осмислення

1. Назвіть причини, що обумовлюють інтегративний підхід до системи освіти?
2. Чому інтегративний підхід до системи освіти виступає основою системного мислення?
3. Назвіть три види спеціалізації кадрів, що готуються вищою школою.
4. Хто такі системологи і яку роль відіграє діяльність цих фахівців у інноваційному розвитку вищої школи України.
5. Наведіть принципи моделювання системи навчання дисципліни.
6. Охарактеризуйте алгоритм системного підходу до організації опанування дисципліни.
7. За яких умов освітня ситуація виступає підставою для інтегративного підходу до навчання?
8. Надайте характеристику навчальної та освітньої ситуації. Яка з них більш відповідає інтегративному підходу в системі освіти?
9. Основні елементи науково-дослідної роботи студентів?
10. Які особливості інтегративності системного підходу Ви знаєте?
11. Що таке інтегративність системного підходу в освіті?
12. Надайте визначення інваріантів інтегративного підходу в системі вищої освіти?

Література

Основна

1. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О. І. Волков. – К. : Наук. думка, 2006. – 289 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.

3. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю / Живко З. Б. // Проблеми науки. – 2010. – № 4. – С. 24–32.
4. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25–27.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
7. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – К. : Ленвіт, 2007. – 194 с.
8. Максимов О. Системний підхід до вивчення дисциплін вищої школи / О. Максимов // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 17–19.
9. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.

Допоміжна

1. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду “філософії ХХІ ст.” / С. Гончаренко // Шлях освіти. – 2005. – № 1. – С. 2-7.
2. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект / Кушнір В. А. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 384 с.
3. Мазоха Д. С. Педагогіка : навч. посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 232 с.
4. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.

Завдання для самостійної роботи:

1. Історія розвитку системного підходу (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором) [див. дод. Б)].
2. Функції управління – як системи ВНЗ (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором) [див. дод. Б)]
3. Розробити структуру та схематично показати систему вузівської підготовки освітньо-кваліфікаційної характеристики “спеціаліст” базової вищої освіти.
4. Опрацювати “Положення про кредитно-трансферну накопичувальну систему” в ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.
5. Ознайомитися із Наказами Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України “Про затвердження Положення про дистанційне навчання”, “Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах”.
6. Дистанційна освіта як сучасна система навчання у ВНЗ (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором (див. дод. Б).
7. Діяльність керівника з управління трудовим колективом (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором (див. дод. Б).
8. Підібрати ігри, тренінгові програми щодо удосконалення взаємодії керівника з колективом.
9. Підготувати есе на одну з обраних тем (див. дод. В)

Методи і критерії оцінювання:

Поточний контроль (50%): усне опитування, реферати, контрольні та самостійні роботи.

Підсумковий контроль (50%, залік): теоретичні питання.

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, ІНДЗ, підсумковий контроль) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у “Положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців”

Індивідуальне навчально-дослідне завдання:

Підготувати реферат на задану тематику (презентація) (тематика запланована в додатку Г).

Методи навчання: лекції, практичні заняття, частково-пошукові та дослідницькі методи, інтерактивні методи.

Методи і критерії оцінювання: поточне оцінювання під час практичних занять, ІНДЗ, модульний та підсумковий контроль.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно відмінне виконання можливе з незначною кількістю помилок	Зараховано
80 – 89	B	Добре вище середнього рівня з кількома помилками правильна робота з певною кількістю помилок	Зараховано
70 – 79	C		Зараховано
60 – 69	D	задовільно непогано, але зі значною кількістю помилок достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	Зараховано
50 – 59	E		Зараховано
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання – виконання задовольняє мінімальні критерії	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки магістрів.	2
2.	Тема 2. Система: сутність, типи та характеристики	2
3.	Тема 3. Сутність та зміст системної методології	2
4.	Тема 4. Освіта як система	2
5.	Тема 5. Сучасна система вищої освіти	2
6.	Тема 6. Системи організації навчального процесу у ВНЗ	2
7.	Тема 7. Системний підхід у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів	2
8.	Тема 8. Системний аналіз організації	2
	Всього:	16 год.

Практичне заняття 1.

Етнопедагогічний контекст професійної підготовки магістрів

План

1. Народна педагогіка в системі вищої педагогічної освіти.
2. Підготовка магістрів до використання етнопедагогіки в сучасному. інтеркультурному просторі освіти в Україні.
3. Організація навчально-виховного процесу в сучасній вищій педагогічній школі.
4. Дидактико-виховний потенціал етнопедагогіки як фактор професійної підготовки майбутніх освітян.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати анотацію статті М. Стельмаховича. Виховний ідеал української народної педагогіки // Початкова школа. – 1994. – № 6. – С. 54-56.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Хто вперше ввів у науковий обіг термін “народна педагогіка”?
2. Хто із видатних педагогів назвав народну педагогіку “праматір’ю наукової педагогічної теорії”?
3. В працях якого вченого вперше з’явився термін “етнопедагогіка”?
4. Окресліть шляхи використання етнопедагогіки у професійній підготовці магістрів.

Тематика рефератів

1. Використання надбань етнопедагогіки у процесі професійної підготовки магістрів.
2. Підготовка майбутніх педагогів до використання етнопедагогіки в сучасному інтеркультурному просторі.
3. Розвиток духовності студентів засобами етнопедагогіки.
4. Етнопедагогіка як складова професійної підготовки магістрів.

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України / А. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 557 с.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / за ред. В. Кременя. – К. : Знання. 2005. – 327 с.

4. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / за ред. В. Кременя. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.
5. Мосіяшенко В. Українська етнопедагогіка : навч. посібник / В. Мосіяшенко. – Суми : Університетська книга, 2005. – 176 с.
6. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. / М. Г. Стельмахович. – К.: Рад.шк., 1997. – 198 с.
7. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. / Є.Сявавко. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2002. – 159 с.

Тема 2. Система: сутність, типи та характеристики

План

1. Філософське і наукове визначення поняття “система”.
2. Еволюція становлення поняття системи.
3. Системні принципи.
4. Типи систем.
5. Складові системи.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати із словників та підручників різні визначення поняття “система”.
2. Історія розвитку системного підходу (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором (див. дод. Б).

Тематика рефератів

1. Історія філософії формування уявлень про систему.
2. Л. фон Берталанфі – перший із засновників загальної теорії систем.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Що таке система?
2. Коли в європейській науці склалося наукове уявлення про систему?
3. Як в історії філософії формування уявлень про систему було пов’язано із світоглядною позицією часу?
4. Які типи систем Ви знаєте?
5. Які принципи покладено в основу формування системи?
6. За якими ознаками розрізняються системи?
7. Наведіть приклади закритих та відкритих, динамічних та статичних, складних та простих систем.
8. Що таке підсистема? В яких відносинах вона знаходиться із системою?

9. Що таке структура системи? за яких умов вона може змінюватися?
10. Надайте визначення поняттю “цілісність”.

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Берталанфи Л. фон. История и статус общей теории систем / Л. фон Берталанфи // Системные исследования. – М. : Наука, 1973. – 176 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник /С. У Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 367 с.
4. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25-27.
5. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навчальний посібник / В. І.Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
6. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. К. : Знання, 2005. – 188 с.
7. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РВВ РДГУ, 2004. – 440 с.
8. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
9. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Аналітичне дослідження / В. В.Олійник, Л. І.Даниленко та ін. – Полтава, 2003. – 340 с.
10. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Іващенко. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. –131с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
11. Системный подход к повышению квалификации педагогических кадров // Повышение квалификации педагогических кадров / под ред. И. Ф. Жерносека, М. Ю. Красовицкого, С. В. Крисюка. – К. : Освіта, 1992. – 45 с.
12. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірнич. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Інтернет видання

1. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] / О.Н.Борисова, Л. А. Карасьова. – Режим доступа : <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі [Электронный ресурс] / Х. В. Раковський, К. О. Метешкін // Инновационные образовательные технологии. – 2008. – № 3. – Режим доступа : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступа : 27.01.2015.

Тема 3. Сутність та зміст системної методології

План

1. Системний підхід як методологія
2. Основні визначення системного підходу.
3. Аспекти системного підходу.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати із словників та підручників різні визначення поняття “системний підхід”.
2. Історія розвитку системного підходу (самостійно знайти 2 наукові публікації з історії розвитку системного підходу та законспектувати їх).
3. Схематично показати системоутворюючі фактори вищої освіти.
4. Розкрити основні закономірності системного аналізу вищої освіти.

Тематика рефератів

1. Прогнозування і моделювання вищої освіти у часі та просторі.
2. Редукціонізм як теоретико-методологічна орієнтація системного підходу у вищій школі.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Надайте визначення поняттю “системний підхід”.
2. Яким чином системний підхід використовується як методологія в науці?
3. Хто з науковців одним із перших використовували системний підхід у педагогіці?
4. Які науки та наукові напрямки визнано джерелом системного підходу?
5. Надайте філософське розуміння змісту методології “системний підхід”.
6. Яким чином системний підхід пов’язаний з моделюванням?
7. Назвіть основні принципи системного підходу?

8. Наведіть 8 основних аспектів системного підходу?
9. Що таке процес? Як процесуальність пов'язана із системним підходом?
10. На які основні припущення спирається методологія системного підходу?
11. Що таке гомогенність?
12. Які причини поширення системних досліджень у II половині XX ст.?
13. Наведіть приклад системного підходу у педагогіці.

Список рекомендованої літератури

1. Мазоха Д. С. Педагогіка : навчальний посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
2. Максимов О. Системний підхід до вивчення дисциплін вищої школи / О. Максимов // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 17–19.
3. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І.В.Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
4. Ганін В. І. Методологія соціально-економічного дослідження / В. І. Ганін. – К. : ЦУЛ, 2008. – 52 с.
5. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект) / К. М.Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.
6. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Іващенко. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. – 131 с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
7. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Фоменко. – К. : Вид. Дім “Слово”, 2005. – 216 с.
8. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірнич. ун-т. – Д.: НГУ, 2014. – 120 с.

Інтернет видання

1. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] / О.Н.Борисова, Л. А. Карасьова. – Режим доступа: <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі [Електронний ресурс] / Х. В. Раковський, К. О. Метешкін // Инновационные образовательные технологии. – 2008. – № 3. – Режим доступа : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступа : 27.01.2015.

Тема 4. Освіта як система

План

1. Визначення освіти як системи.
2. Основні елементи системи освіти.
3. Засоби здобування освіти у світовій і українській практиці.
4. Якість вищої освіти.
5. Типи освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати із словників та підручників різні визначення поняття “освіта”.
2. Розробити структуру та схематично показати елементи системи освіти.
3. Розробити критерії якості вищої освіти.
4. Схематично показати типи освіти.

Тематика рефератів

1. Шляхи здобування освіти в передових країнах Європи.
2. Ознаки сучасної вищої освіти.
3. Сучасна система вищої освіти в Україні.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Охарактеризуйте освіту як систему за допомогою універсальних характеристик.
2. Надайте сучасне визначення вищої освіти.
3. Що таке освітнє середовище?
4. У чому сутність концепції системно-діяльнісного підходу?
5. Назвіть основні елементи системи освіти.
6. Назвіть критерії освіченості.
7. Які засоби конструювання змісту освіти ви вважаєте необхідними?
8. Чим вимірюється якість вищої освіти?
9. Назвіть історичні типи освіти.
10. Які види освіти ви знаєте?

Список рекомендованої літератури

1. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
2. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І.А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25-27.
3. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи : навч. Посіб. / В. О. Салов.–

Дніпропетровськ : НГУ, 2003. – 183 с.

4. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Івашенко. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. – 131 с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
5. Словник термінів і понять з педагогіки вищої школи : посіб. / Приходько В. В., Малий В. В., Галацька В. Л., Мироненко М. А. – Дніпропетровськ : НГУ, 2005. – 181 с.
6. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірничий ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Інтернет видання

1. Борисова О. Н., Карасьова Л. А. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі [Электронный ресурс] / Х. В. Раковський, К. О. Метешкін // Инновационные образовательные технологии. – 2008. – № 3. – Режим доступа : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступа : 27.01.2015.

Тема 5. Сучасна система вищої освіти України

План

1. Ознаки сучасної освіти
2. Структура сучасної вищої освіти України.
3. Ступені освіти
4. Системний підходу розбудові системи освіти
5. Актуальність системного підходу до якості вищої освіти

Завдання для самостійної роботи

1. Системний підхід у розбудові системи освіти (самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором) [див.дод. Б)].
2. Розробити структуру та схематично показати ступені вищої освіти України.

Тематика рефератів

1. Історія становлення вищої освіти в Україні.
2. Система організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Назвіть ознаки сучасної вищої освіти.
2. Надайте сучасне визначення вищої освіти.
3. Які вищі заклади освіти складають сучасну систему вищої освіти в Україні?
4. Наведіть кваліфікацію ступенів сучасної вищої освіти.
5. Назвіть рівні сучасної вищої освіти.
6. Яка установа МОН здійснює контроль за якістю освіти?
7. Надайте характеристику вищій освіті, виходячи з характеристик систематології.
8. Що таке декомпозиція системи? Як це поняття стосується системи освіти?
9. Наведіть ієрархію цілей для соціально-економічних систем? Чи можна залучати це дерево цілей до системи вищої освіти?
10. Надайте характеристику системи декомпозиції цілей вищої освіти.

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Закон “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII 2014 року.
3. Панченко І. До питання про проблеми регіонального розвитку вищої освіти / Панченко І. // Вища освіта України. – 2002. – №4. – С. 38–42.
4. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
5. Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К.: Форум, 2003. – 1020 с.
6. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
7. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.
8. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 188 с.
9. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Іващенко. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. – 131 с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
10. Про вищу освіту : Закон України від 19 жовт. 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 64 с. – (Закони України).

11. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України; Нац. гірничий ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Інтернет видання

1. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] /О.Н.Борисова, Л.А.Карасьова. – Режим доступа: <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі [Електронний ресурс] / Х. В. Раковський, К О. Метешкін // Инновационные образовательные технологии. – 2008. – № 3. – Режим доступа : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступа : 27.01.2015.

Практичне заняття 6.

Системи організації навчального процесу у ВНЗ

План

1. Системи організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.
2. Запровадження рейтингово-модульної системи навчання та її основні переваги.
3. Кредитно-модульної (кредитно-трансферна) системи організації навчального процесу.
4. Основні документи ECTS та їх впровадження у сучасних умовах.
5. Дистанційна освіта як сучасна система навчання у ВНЗ.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати “Положення про організацію навчального процесу в ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” та з’ясувати особливості впровадження системного підходу в контексті організації навчальної діяльності.
2. Ознайомитися з Наказами Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України “Про затвердження Положення про дистанційне навчання”, “Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах”.
3. Підготувати рецензію наукової статті на вибір (див. дод.Б).

Тематика рефератів

1. Кредитно-модульна система як важлива складова інтеграції освіти України.
2. Поєднання модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць.
3. Заліковий кредит як одиниця виміру навчального навантаження.
4. Суть модульного навчання.
5. Сутність модульно-розвиваючого навчання.
6. Зміст освіти як проблема дидактики вищої школи.
7. Дистанційна освіта за кордоном та в Україні.

Питання для контролю засвоєння знань

1. Окреслити характерні особливості Європейської кредитно-трансферної системи накопичення – ECTS
2. Визначити найголовніші закономірності навчання.
3. Основні переваги рейтингово-модульної системи навчання.
4. Шляхи впровадження основних документів ECTS.

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Кушнір, В. А. Системний аналіз педагогічного процесу (методологічний аспект) : монографія / В. А. Кушнір. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 348 с.
4. Тарнавський А. А. Проблеми впровадження системи ECTS в Україну [Електронний ресурс] / А.А.Тарнавський, Є.Р.Бодунов. – Режим доступу : <http://peak.at.ua/blog/2008-11-21-1>.
5. Наказ МОН N 774 від 30.12.2005 р. “Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.office-metodist.com.ua/data/13705>.
6. Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації/ Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24.04. 2003 р. Протокол № 5/5 – 4.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З. І. Слєпкань. – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.

Практичне заняття 7.

Системний підхід у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів

План

1. Розгляд суб'єкту управління як системи.
2. Системні підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі.
3. Системний підхід до вузівської підготовки магістрів.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійно опрацювати та законспектувати статтю за вибором (див. додат. Б)..
2. Розробити структуру та схематично показати систему вузівської підготовки освітньо-кваліфікаційної характеристики “спеціаліст” базової вищої освіти виконавця.

Тематика рефератів

1. Довузівська підготовка магістрів.
2. Вузівська підготовка як динамічна система.
3. Наукові підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі.

Список рекомендованої літератури

1. Аніщенко В. О. Використання системного підходу як методологічного інструменту еколого-економічної освіти в контексті сучасної педагогіки / В.О.Аніщенко, Т.Л.Майстренко // Постметодика. – 2002. – № 2/3. – С. 11–15.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Гончаренко С. У. – К. : Либідь, 1997. – 367 с.
3. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу : методологічний аспект / В.А.Кушнір. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 384 с.
4. Малафіїк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / Малафіїк І. В. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
5. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Іващенко.– Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. – 131 с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
6. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України; Нац. гірнич. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Практичне заняття 8. **Системний аналіз організації**

План

1. Модель організації як відкритої системи.
2. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища організації.
3. Методи аналізу середовища.
4. Системний аналіз ієрархії та змісту цілей організації.
5. Застосування системного підходу в стратегічному управлінні.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрити основні закономірності системного аналізу вищої освіти.
2. Схематично показати системостворюючі фактори вищої освіти.
3. Розробити презентацію.

Тематика рефератів

1. Системний підхід як методологія проектування, прогнозування і моделювання вищої освіти у часі і просторі.
2. Редукціонізм як теоретико-методологічна орієнтація системного підходу у вищій школі.

Список рекомендованої літератури:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І.В.Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
3. Наука управління загальноосвітнім навчальним закладом : навч. посіб. / Г. М. Десятов, О. М. Коберник, Б. Л. Тевлін, Н. М. Чепурна. – Х. : Основа, 2003. – 240 с.
4. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти : наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна, Н. М. Островерхова, А. Ф. Остапенко ; за ред. Л. М. Калініної. – К. : ПП “Компанія “Актуальна освіта”, 2002. – 310 с

Питання для контролю засвоєння знань

1. Надайте визначення “педагогічного” та “навчального процесу”. Чи можна вважати педагогічний процес системою?
2. Що або Хто може вважатися суб’єктами та об’єктами педагогічного процесу? Наведіть приклади, які зв’язки встановлюються між суб’єктами та об’єктами педагогічного процесу?
3. Які існують суперечності навчального процесу?

4. Означте етапи вирішення педагогічних проблем?
5. Що таке закономірність? Які закономірності педагогічного процесу Ви вважаєте визначальними?
6. Що таке принципи педагогічного процесу?
7. Що таке дистанційна освіта?

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я.Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
3. Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 1020 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2004. – 384 с.
5. Гончаров С. М. Методи та технології навчання в кредитно-трансферній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посібник / С.М.Гончаров, В.А.Гурин. – Рівне : НУГП, 2010. – 451 с.
6. Дистанційна освіта : Науково-допоміжний показчик за 2000–2007 рр., в кількості 436 назв документів українською та російською мовами / уклад.: Л. Ю. Кучерук, Л. П. Полозенко ; Нац. аграр. ун-т України. – К.. 2008. – 36 с.
7. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 188 с.
8. Слєпкань З. 1. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. / З. 1. Слєпкань. – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.
9. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України; Нац. гірнич. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Інтернет видання

1. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] / Борисова О. Н., Карасьова Л. А. – Режим доступа : <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Наказ МОН № 40 від 21.01.2004 р. “Про затвердження Положення про дистанційне навчання” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/index.php/ua/.

3. Наказ МОН №119 від 26.02.2010 р. “Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитко-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/index.php/ua.
4. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі [Електронний ресурс] / Х. В. Раковський, К. О. Метешкін // Інноваційні освітні технології. – 2008. – № 3. – Режим доступу : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступу : 27.01.2015.

Список рекомендованої літератури

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України /А. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 557 с. : кх, ч.з.
2. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г.І.Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
3. Вища освіта в Україні : навч. посібник / за ред. В. Кременя. – К. : Знання. 2005. – 327 с.
4. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / за ред. В. Кременя. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.
5. Мосіяшенко В. Українська етнопедагогіка : навч. посібник / В.Мосіяшенко. – Суми : Університетська книга, 2005. – 176 с.
6. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. / Є. Сявавко. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 159 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

В умовах активної творчої пізнавальної діяльності студентів все більше набувають важливості завдання дослідницького характеру: підготовка рефератів, мікро досліджень, анотування джерел, написання есе, створення презентацій, складання кросвордів та інші види робіт. Пропонуємо методичні рекомендації щодо деяких видів самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Реферат

Підготовка реферату – один із перших видів дослідницької роботи студентів, яка використовується у вищій школі, оскільки впливає із завдань навчально-виховного процесу вищого навчального закладу і сприяє розвитку у студентів нахилів до пошукової, дослідницької діяльності та до творчого розв'язання навчально-виховних завдань освітнього закладу. Реферат у контексті даної дисципліни є індивідуальним навчально-дослідним завданням(ІНДЗ).

Реферат (від. лат. *refero* –повідомляю, доповідаю) – це стислий виклад у письмовому вигляді наукової літератури з теми, вчення, змісту книги, тощо. Також передбачає доповідь на дану тему, що включає огляд наукових та інших джерел з обраної теми або виклад змісту наукової роботи. Важливо зазначити, що у рефераті необхідно не лише висвітлити відповідну інформацію, а й показати своє ставлення до неї. Реферат демонструє ерудицію дослідника, його вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати й узагальнювати суттєву наукову інформацію.

Реферат підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому. Написання реферату є однією з форм індивідуальної роботи студентів. Реферат має бути самостійною, завершеною роботою, що відображає наукові інтереси студента, його знання, навички, уміння й виступає формою залучення автора до специфіки теоретичної праці. Компілятивність реферату не знімає з нього необхідності бути цілісною, завершеною за певною структурою працею, де автору необхідно показати вміння послідовно, логічно викладати зміст поставленої проблеми.

Основна мета виконання реферативної роботи – закріпити, поглибити, розширити, систематизувати теоретичні знання та розвинути навички самостійного вирішення питань навчальної дисципліни та роботи зі спеціальною літературою. Реферат служить також засобом діагностики набутих знань, умінь та навичок студентів. Використовуючи різноманітну літературу, студент повинен уміти викласти зміст питання у обсязі, необхідному для його розуміння.

Науково-теоретичний рівень реферату досягається за рахунок ретельного аналізу питання, що досліджується, джерельної бази з урахуванням сучасних досліджень.

Практична спрямованість виявляється у зорієнтованості на практику вирішення актуальних проблем сьогодення, що дозволить забезпечити прикладний характер роботи, більш повно використовувати особистий досвід студента.

Готуючи реферат, студенти повинні отримати навички опрацювання літератури, складання плану і розкриття його з використанням джерельної бази, особистого досвіду тощо. При написанні реферату студент повинен не лише опрацювати матеріал з обраної теми, але й проявивши творчий підхід, зробити спробу узагальнити отриманий досвід, зазначити власне бачення проблеми, визначити шляхи вирішення питань, що досліджується. Реферативна робота – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або практичних занять. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших.

Тема реферату обирається студентом самостійно із запропонованого переліку. Попередньо складається чорновий план роботи, який узгоджується з викладачем.

При необхідності студенти можуть отримати консультативно-методичну допомогу викладачів щодо остаточного формулювання теми реферату, його плану, залучення джерел та літератури тощо.

Структура реферату

Виконуючи реферативну роботу, потрібно дотримуватися вимог до її структури та оформлення. Реферат повинен містити наступні складові елементи:

- титульний аркуш,
- зміст (план),
- вступ,
- основна частина (розділи, параграфи, пункти, підпункти),
- висновок,
- перелік використаних джерел,
- додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо).

На *титульному аркуші* реферату вказуються:

- офіційна назва вищого навчального закладу;
- прізвище, ім'я та по батькові автора реферату;
- повна назва теми; прізвище та ініціали керівника;
- місто, де знаходиться навчальний заклад;
- рік написання реферату.

У *вступі* (обсяг 1–2 сторінки) обґрунтовується актуальність і практичне значення теми з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти, стан розробленості проблеми, формулюються цілі і задачі роботи, показується, на що автор звертає особливу увагу. При цьому мета дослідження обумовлює загальний напрям та логіку викладання.

У *вступі* здійснюється аналіз використаних джерел, зазначаються автори, які вивчали дану тематику, визначаються сутність основних чинників, що вплинули та розвиток явища або процесу, що досліджується.

За обсягом *вступ* має орієнтовно 1–2 сторінки.

В *Основній частині* роботи (обсяг 10–15 сторінок) розкривається сама тема дослідження. Основну частину складають розділи, що можуть бути розбиті на підрозділи (параграфи), логічно поєднані між собою.

Основна частина реферату розкривається послідовно відповідно обраної теми, мети, завдань шляхом висвітлення основних питань плану. Розділи основної частини показують різні аспекти розкриття даної теми. Основну увагу необхідно зосередити на науково-теоретичному аналізі поставлених питань. Автор реферату робить висновки щодо теоретичної та практичної значимості розглянутих питань.

Автору необхідно не тільки висвітлити основні проблеми обраної теми і можливе їх вирішення, а й показати різні підходи і запропонувати власну інтерпретацію, свої форми й методи розв'язання поставлених питань.

Розкриття теми реферату може здійснюватися по-різному: чи в історичному плані (від минулого до сьогодення), чи в логічному плані (за головними, істотними, вузловими моментами), чи в актуалістичному плані (від нинішнього часу, через його призму, до минулого і про минуле).

Висновки (обсяг 1–2 сторінки) розміщують безпосередньо після викладу основної частини роботи з нової сторінки. У висновку відбиваються основні положення, розглянуті в рефераті, та рішення про вибір оптимального шляху досягнення поставленої задачі. Вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу.

У *висновках* необхідно сформулювати:

- 1) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою реферату;
- 2) теоретичні та практичні рекомендації, що впливають з проведеного аналізу, резюмується, наскільки вдалося виконати задумане, вирішити заявлене у *вступі*.

Завершує реферат список використаної літератури.

Перелік джерел. У цій частині вказують джерела, які використовувалися для написання курсової роботи: підручники, навчальні посібники, періодичні видання. Перелік джерел підбирається студентами самостійно.

Додатки – це частина основного тексту, яка має додаткове (наприклад, довідкове) значення, але, на думку автора, є необхідною для більш повного розкриття теми, кращого розуміння отриманих результатів. Тому додатки мають бути розміщені поза основним текстом, після переліку джерел. Додатком можуть бути розрахунки, ілюстрації, таблиці, графіки тощо.

Вимоги до оформлення реферату

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів, їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10–15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення кваліфікаційної роботи.

Реферат має бути акуратно написаний від руки чи надрукований з дотриманням стилістичних і граматичних норм. Текст реферату викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4.

Текст роботи друкується чорним кольором на одній стороні білого аркушу формату А4 (210x297 мм) з абзацним відступом у 1,25 см. Відступи від краю аркушу (межі тексту): ліве – 25 мм, праве – 15 мм, нижнє – 15 мм, верхнє – 15 мм. Шрифт тексту – Times New Roman 14 кегль, інтервал – 1,5.

Заголовки структурних частин друкують великими літерами симетрично до тексту без розділових знаків наприкінці, без підкреслень. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 2-м інтервалам. Назви розділів набираються 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним шрифтом. Кожну структурну частину роботи (розділ) треба починати з нової сторінки.

Всі сторінки нумеруються арабськими цифрами: загальна нумерація починається з титульного листа, порядковий номер на ньому не ставиться. Нумерація сторінок здійснюється в верхньому правому куті аркуша.

Титульний аркуш включається до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші, як правило, не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами. Ілюстрації, таблиці, розташовані на окремих аркушах, включаються в загальну нумерацію сторінок.

Нумерація сторінок повинна бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок.

Критерії оцінювання реферату

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

- *Актуальність теми;*
- *Оформлення реферату, грамотність, стиль викладу;*
- *Наукова та практична цінність;*
- *План реферату має системно розкривати обрану тему;*
- *Глибина розкриття теми, ступінь вирішення поставлених завдань, завершеність дослідження;*
- *Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків;*
- *Обґрунтування висновків;*
- *Використання рекомендованої літератури, наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.*

Анотація наукової чи навчальної літератури¹

Анотація (лат. *annotatio* – зауваження, помітка, від *annotato* – позначаю) – це стисла характеристика змісту книги, статті тощо.

Анотація обов'язково складається з двох частин: бібліографічного опису (вихідні дані джерела) і власне тексту. Сутність і призначення анотації полягають у тому, що вона є стислою характеристикою джерела інформації. Анотація не розкриває змісту наукового джерела, а лише інформує про наявність наукового джерела певного змісту й характеру. Таким чином, анотація дозволяє користувачеві скласти достатнє й об'єктивне попереднє уявлення про незнайому для нього наукову публікацію і тим самим допомагає в пошуку, доборі та систематизації необхідної інформації.

За різними параметрами виокремлюються кілька видів анотацій: 1) за змістом і цільовим призначенням – *довідкові* (описові, інформаційні) та *рекомендаційні*; 2) за повнотою охоплення змісту анотованого джерела – *загальні* та *спеціалізовані* (у тому числі *аналітичні*); 3) за кількістю анотованих джерел – *групові* та *негрупові*. Довідкові анотації, які ще називають описовими чи інформаційними, характеризують тематику документа, повідомляють певні відомості про нього, але не дають його критичної оцінки.

Рекомендаційні анотації характеризують документ і дають оцінку його придатності для певної категорії споживачів, з урахуванням рівня підготовки, віку й інших особливостей споживачів.

¹ Студент обирає для виконання або анотацію одного із підручників чи навчальних посібників, або рецензування наукової статті на вибір.

Загальні характеризують документ у цілому й розраховані на широке коло читачів. Спеціалізовані анотації характеризують документ лише в певних аспектах і розраховані на вузьке коло фахівців.

Групові подають загальну характеристику декількох документів, об'єднаних спільною тематикою чи проблематикою.

Негрупові анотації розкривають зміст одного документа.

Найбільшого поширення в науковій та навчально-науковій літературі набули *довідкові* анотації, які характеризують наукове джерело за тематикою й проблематикою. Саме вони є найефективнішими в наданні своєчасної, об'єктивної і достатньої інформації про нові досягнення в різних галузях науки та суттєво заощаджують час пошуку й збирання наукової інформації.

Сутність анотування. Структура анотації

Сутність анотування полягає в максимальному скороченні обсягу джерела інформації при збереженні його основного змісту. Анотація перераховує питання, що висвітлюються в першоджерелі, не розкриваючи змісту цих питань. Вона відповідає на питання: “Про що йдеться в тексті?”. Через стислість в анотації не допускається цитування й використання частин тексту оригіналу. Основний зміст передається “своїми словами” за допомогою простих речень. Мова анотації має бути науковою, нормативною, лаконічною, ясною, простою, без довгих і занадто складних речень; загальний обсяг анотації не повинен перевищувати 500 друкованих знаків і лише у виняткових випадках може сягати 800–1000 друкованих знаків. Довідкові анотації можуть бути максимально лаконічними (до 3-х речень) або розгорнутими, але не перевищувати вказаних обсягів.

Найпоширенішою є така *структура* довідково-рекомендаційної *анотації* наукового джерела:

1) *Вступна частина*: бібліографічні дані джерела (автор, назва роботи, місце видання, видавництво, рік, кількість сторінок або автор, назва роботи, назва джерела, де надруковано роботу тощо).

2) *Основна частина*: перелік основних проблем або питань, що розглядаються в роботі.

3) *Заклучна частина*: адресат джерела (для статей ця частина є необов'язковою).

Стандартні лексико-граматичні конструкції для написання анотації.

Під час написання основної частини анотації найчастіше використовуються такі стандартні лексико-граматичні конструкції:

Стаття (робота, книга, монографія тощо)	<p><i>присвячена питанню, темі, проблемі... є узагальненням (аналізом, описом, оглядом) чого? являє собою узагальнення (огляд, аналіз, виклад, опис)... Автор висвітлює такі проблеми... зупиняється на таких питаннях... порушує питання... здійснює ґрунтовний аналіз (чого?) визначає сутність поняття... висвітлює в ході дослідження такі актуальні питання, як...</i></p>
У статті	<p><i>розглядається (узагальнюється...) (що?), йдеться (про що?) дається оцінка (аналіз) (чого?) представлена точка зору (на що?) порушене питання (яке?) розв'язуються (висвітлюються, порушуються, досліджуються, ставляться) проблеми...</i></p>
Заключна частина анотації може починатися так:	<p><i>стаття адресована (призначена) (кому?) може використовуватися (ким?) є цікавою (для кого?) зацікавить (кого?) розрахована на (широке коло читачів, студентів, аспірантів, маркетологів тощо)</i></p>

Показниками високого рівня анотації є:

- якість і точність інформації про першоджерело;
- логічне її оформлення;
- відповідність чинним мовним нормам;
- обмежений обсяг.

Як складати анотацію

1. Ознайомтесь з вихідними даними наукового джерела (назва, жанр, автор, рік і місце видання, структура, обсяг тощо).
2. Прочитайте текст, усвідомлюючи його загальний зміст.
3. Визначте головну інформацію тексту, відповівши для цього на такі запитання:

- Які проблеми висвітлюються?
- Що констатує автор?
- Яких висновків доходить автор?
- З'ясуйте адресата джерела (у разі потреби).

Рецензування наукових статей

Складовою частиною індивідуальних навчально-дослідних завдань є рецензування наукових робіт, присвячених проблемам вищої школи.. Під рецензуванням розуміється критичний відзив на наукову роботу з викладом позитивних і негативних її сторін, висловлення власної думки з приводу питань, які розглядаються в роботі. Рецензування здійснюється обов'язково в письмовому вигляді в обсязі, узгодженому з викладачем. Інші вимоги до оформлення рецензії аналогічні оформленню наукового повідомлення. Пропонується список статей для рецензування (див. дод.Б).

Орієнтовний перелік літературних джерел, які рекомендуються до рецензування: *типовий план написання тексту рецензії*

- Об'єкт і предмет аналізу.
- Актуальність теми.
- Короткий зміст.
- Формулювання основної тези.
- Загальна оцінка.
- Недоліки, хиби, огріхи праці.
- Висновки.

Об'єктом оцінювання є повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем; коректність аргументації і системи доказів; достовірність результатів; переконливість висновків.

Мовні кліше для написання рецензії

Об'єкт аналізу	<i>Рукопис книги, стаття в журналі, кандидатська дисертація, автореферат, дипломний проект (праця автора, рецензована робота...)</i>
Актуальність теми	<i>Актуальність теми обумовлена... Дослідження присвячене актуальній темі... Автор розглядає важливі питання сучасності...</i>
Короткий зміст	<i>Дослідження складається зі вступу, ... розділів, висновків, ... додатків тощо (вказується загальна кількість сторінок, позицій у списку використаних джерел, наявність</i>

	<p><i>ілюстрацій, таблиць, графіків)... На початку дослідження (статті, монографії, дисертації) автор указує на... Автор аналізує наявні джерела з цієї проблеми...</i></p> <p><i>Дослідник розглядає питання... Автор (учений, науковець) доводить, що... Аргументовано стверджується думка, що...</i></p>	
Формулювання основної тези	<p><i>Основна проблема дослідження полягає у... У статті на перше місце висувається питання про...</i></p>	
Загальна оцінка: позитивна	<p><i>Робота вирізняється ... значним фактичним матеріалом, ... оригінальним підходом до аналізу та вирішення поставлених завдань, ... високою інформативністю Автор доводить (підтверджує) свою думку значним ілюстративним (статистичним, експериментальним) матеріалом... Автор справедливо (слушно) зазначає,, аргументовано обґрунтовує,, чітко визначає, детально аналізує, ретельно розглядає, уважно простежує, доказово критикує... Як переконливо свідчить автор, не всі попередні ідеї витримали випробування часом...</i></p> <p><i>Автор уважно аналізує погляди опонентів...</i></p> <p><i>Ідея автора ... досить продуктивна (плідна, оригінальна, новаторська)... Праця важлива нестандартними підходами до вирішення...</i></p> <p><i>Думка автора ... (про що?) видається перспективною...</i></p> <p><i>Важко не погодитися з... Думки (положення) автора про ... сформульовані чітко (доказово, переконливо). Висновки автора достовірні й результативні. Вони ґрунтуються на аналізі значного фактичного матеріалу... Безперечною заслугою автора варто вважати новий підхід до вирішення... запропоновану класифікацію... способи узагальнення ... уточнення поняття...</i></p>	
неоднозначна	<p><i>Варто відзначити певні дискусійні моменти...</i></p> <p><i>Однак, цікаві думки не підкріплені фактами... роздуми автора здаються декларативними... все ж робота заслуговує позитивної оцінки.</i></p> <p><i>Автор досить цікаво проаналізував сучасний стан проблеми. Водночас, на нашу думку, аналіз міг бути глибшим і змістовнішим Справедливо вказуючи на..., автор помилково вважає, що...</i></p> <p><i>Деякі положення автора залишаються бездоказовими,</i></p>	

	<i>зокрема й такі... У роботі (статті, дослідженні, монографії) відчутно не вистачає ілюстративного та фактичного матеріалу, тому висновки автора здаються децю некоректними... На підтвердження цієї тези автор наводить кілька аргументів (прикладів, даних), які не завжди переконливі. Незважаючи на дискусійність (неоднозначність) основної концепції (положень, висновків, рекомендацій) цієї праці, варто відзначити її значення та актуальність для...</i>
Недоліки, хибі, огріхи	<i>Серед недоліків дослідження - надмірна (невиправдана) категоричність висновків автора. Суттєвий (серйозний) недолік роботи полягає у... (непереконливості доказів, спрощеному підході до... відсутності чіткої характеристики... критичної оцінки... До прорахунків роботи належать... Методично робота побудована нерационально, варто скоротити...</i>
Недоліки, хибі, огріхи	<i>Поза розглядом дослідження залишилися питання... Автор не розглянув питання, що безпосередньо стосуються теми дослідження. Зазначені недоліки мають суто локальний (рекомендаційний) характер і не впливають на остаточні результати дослідження Вказані зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи.</i>
Висновки	<i>Загалом це цікава й корисна робота. Таким чином, розглянуте дослідження заслуговує позитивної (високої) оцінки. Робота відповідає всім вимогам, може бути оцінена позитивно, а її автор заслуговує на присудження ... (наукового ступеня...).</i>

Наукова рецензія виконує такі функції: інформування, тобто ознайомлення з науковим твором (або кількома творами); оцінювання та осмислення у науковому соціумі певного знання.

Особливість рецензії полягає у вмінні спілкуватися, вести діалог (часто уявний) між рецензентом та автором твору, рецензентом і читачами. Нерідко автор рецензії виявляє свої особистісні цінності, виступає аналітиком чи полемістом, який зі знанням справи оцінює первинний документ, висуває свої зауваження, подає поради, рекомендації, пропонує імпульси до наукового діалогу.

Презентація

Презентація (від англ. “presentation” – подання, вистава) – це набір картинок-слайдів на певну тему, які зберігаються у файлі спеціального формату. На кожному слайді можна вміщувати довільну текстову, графічну, відеоінформацію, анімацію, стереозвук, як синтезований, так і записаний із мікрофона. Презентації легко створювати за допомогою програми MS PowerPoint.

За структурою презентації поділяють на *лінійні* та *розгалужені*.

Презентації лінійної структури створюються для послідовного викладання матеріалу з використанням мультимедійних засобів. Вони мають містити лише головні положення повідомлення, які допомагають усвідомити його зміст, та ілюстрації.

Презентації, які можна використовувати під час узагальнення й систематизації знань та для визначення рівня навчальних досягнень учнів, завдяки гіпертекстовим посиланням найчастіше мають розгалужену структуру.

Додаткові вимоги до змісту презентації (за Д.Льюїсом) []

- Кожен слайд має відображати одну думку.
- Текст має складатися з коротких слів та простих речень.
- Рядок має містити 6–8 слів.
- Всього на слайді має бути 6–8 рядків.
- Загальна кількість слів не повинна перевищувати 50.
- Дієслова мають бути в одній часовій формі.
- Заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні положення слайду.
- У заголовках мають бути і великі, і малі літери.
- Слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар’єр на шляху ефективної передачі інформації.
- Кількість блоків інформації під час відображення статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох.
- Підписи до ілюстрації розміщуються під нею, а не над нею.
- Усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Есе

Есе – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання. Есе повинно відображати індивідуальні враження та міркування автора з конкретної тематики.

У перекладі з англійської, есе (essay) означає “нарис”, “твір”, “спробу самостійного аналізу” та “обґрунтування теоретичної гіпотези”.

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування. Відносно обсягу й функції межує, з одного боку, з науковою статтею й літературним нарисом (з яким есе нерідко плутають), з іншого боку — з філософським трактатом.

Вимоги до есе:

- есе повинне сприйматися як єдине ціле;
- есе не повинне містити нічого зайвого, включати тільки ту інформацію, яка потрібна для розкриття ідеї;
- есе має бути логічним і чітким по структурі;
- кожен абзац есе повинен містити тільки одну основну думку;
- есе повинне містити переконливу аргументацію із заявленої проблеми.

Структура есе:

1. Вступ (розкрити актуальність питання).
2. Три аргументовані докази і ваша особиста думка, позиція з питання.
3. Висновок, що містить завершальне судження.

Завдання для самостійної перевірки знань теоретичного матеріалу

1. Елементом системи є об'єкт, який:

- а) не підлягає подальшому поділу;
- б) підлягає поділу;
- в) може поділятися, якщо система – державне управління;
- г) поділяється за умови статусу надсистеми.

2. Елементи системи взаємодіють між собою завдяки:

- а) наявності системи і підсистеми;
- б) наявності зв'язків ;
- в) ємержентності системи;
- г) здатності системи до відновлення.

3. Якщо під час соціологічних досліджень у державному органі трудовий колектив розглядається як складна система, елементами якої виступають його працівники, то окремими групами таких елементів будуть (продовжіть) _____

---

4. Якщо розглядати трудовий колектив якогось органу державного управління як систему, за розгляду формальних угруповань (колективів окремих структурних підрозділів) ті ж самі працівники входитимуть у ті ж самі підсистеми, а за розгляду неформальних угруповань (продовжіть) _____

---

5. Заповніть пропуски: система – це _____, _____ чи _____, що складається з якісно визначеної сукупності елементів, які знаходяться у взаємних _____ та відносинах, утворюють єдине ціле та спроможні у взаємодії із зовнішніми умовами свого існування змінювати свою _____

---

6. Цілісність як сутнісна риса будь-якої системи означає:

- а) механізм об'єднання частин в єдине ціле;
- б) породження якостей системи, що не притаманні її окремим елементам;
- в) наявність взаємозв'язку між його елементами;
- г) особливий вплив на систему навколишнього середовища.

7. Інтегративність як сутнісна риса будь-якої системи означає:

- а) механізм об'єднання частин в єдине ціле;

- б) породження якостей системи, що не притаманні їй окремим елементам;
- в) наявність взаємозв'язку між його елементами;
- г) особливий вплив на систему навколишнього середовища.

8. Емерджентність як сутнісна риса будь-якої системи означає:

- а) механізм об'єднання частин в єдине ціле;
- б) породження якостей системи, що не притаманні їй окремим елементам;
- в) наявність взаємозв'язку між його елементами;
- г) особливий вплив на систему навколишнього середовища.

9. Наявність вхідних та вихідних характеристик як сутнісна риса будь-якої системи означає:

- а) механізм об'єднання частин в єдине ціле;
- б) породження якостей системи, що не притаманні їй окремим елементам;
- в) наявність взаємозв'язку між його елементами;
- г) особливий вплив на систему навколишнього середовища.

10. Гомеостатичність як сутнісна риса будь-якої системи означає:

- а) механізм об'єднання частин в єдине ціле;
- б) породження якостей системи, що не притаманні їй окремим елементам;
- в) наявність взаємозв'язку між його елементами;
- г) рівновагу та стабільність виживання системи.

11. Заповніть пропуски:

структурність та функціональність визначають системне порядкоутворення: тип функцій та конфігурацію структури за програмою або метою існування системи, при чому структурність – _____ (статична чи динамічна) визначеність. Функціональність – _____ (статична чи динамічна) визначеність.

12. Найбільш важливі складові елементи суперсистеми виконують певні функції в суспільстві (вставте відповідне слово: “духовну”, “економічну”, “політичну”, “соціальну”):

1. _____ реалізацію владних відносин, соціальні управління, регулювання.
2. _____ – матеріальне виробництво, відносини власності, обміну, розподілу та споживання матеріальних благ.
3. _____ – реалізацію статусів та ролей, обмін цінностями.

13. Розвиток соціальних систем може відбуватися за двома напрямками (вставте відповідну фразу: “цілеспрямовані впливи” та “спонтанні зміни”):

1. _____ – процеси, що вдосконалюються самостійно.
2. _____ – формування загальних цілей, стимулювання їхнього досягнення.

14. Вставте відповідну фразу у таблицю: “Система соціальних статусів і ролей”, “Система соціальної мобільності”, “Соціальна організація як система”, “Людина як соціальна система”, “Система соціальних відносин”, “Система соціального контролю”, “Соціальна спільність як система”, “Система соціальних контактів”, “Система соціальних інституцій”.

Складні системні утворення

Вид системного утворення	Зміст системи
	Система жива, саморегульована соціально інтегрована, відкрита, багаторівнева.
	Просторові контакти, контакти зацікавленості та обміну.
	Відносини як обмін цінностями, відносини залежності та влади.
	Співвідносне становище суб’єктів системі, соціальна позиція, сукупність прав, привілеїв і обов’язків, соціальний престиж.
	Сукупність різноманітних норм та цінностей соціальних груп, їх санкцій, покликаних гарантувати відповідну поведінку людей – кодекс поведінки.
	Горизонтальна мобільність – перехід індивіда з одного соціального статусу (позиції) до іншого на одному рівні – та вертикальна мобільність – перехід із однієї соціальної групи (класу, прошарку) до іншої – вгору або донизу.
	Характеризується сталою системою внутрішніх і зовнішніх зв’язків, в основі утворення й функціонування яких лежать такі чинники, як суспільний поділ праці, сфери діяльності інтересів і цілей, походження, культура тощо.
	Забезпечує регулювання процесів розвитку соціального буття, стабільне функціонування суспільних відносин, стверджує

	норми, правила, принципи, установки, тобто упорядковує та формалізує соціальні відносини.
	Соціальна група, яка сумісно й координовано реалізує спільну мету.

15. Вставте в таблицю відповідну фразу: “Системно-структурний”, “Системно-функціональний”, “Системно-інтегративний”, “Системно-цільовий”, “Системно-історичний”, “Системно-елементний”, “Системно-управлінський”, “Системно-комунікативний”:

Назва аспекту	Зміст аспекту
	Система має загальну мету або сукупність цілей свого функціонування, повинна отримати корисний результат свого функціонування
	Для досягнення загальної мети, корисного результату або сукупності цілей система виконує певні функції
	Система має власні механізми, фактори збереження, удосконалення та розвитку, залучає для виконання своїх цілей необхідні структури та елементи інших систем
	Система має власну внутрішню організацію, спосіб взаємодії своїх складових
	Система взаємодіє з іншими системами як по горизонталі, так і по вертикалі
	Система формує зміст стратегічних і тактичних управлінських рішень на основі визначення та врахування зовнішніх і внутрішніх змін, що впливають на досягнення цілей та ефективність діяльності системи

	Система складається із взаємопов'язаних елементів
	Система має власну історію виникнення та розвитку, власні історичні цінності, звичаї й перспективи

Підсумковий контроль знань з дисципліни
“Системний підхід у вищій школі”
(перелік питань до заліку)

1. Поняття системного підходу.
2. Системний підхід як загальний метод дослідження та управління у ВНЗ.
3. Принципи системного підходу.
4. Передумови та необхідність виникнення системного підходу.
5. Історія розвитку системного підходу.
6. Розгляд суб'єкту управління як системи.
7. Системні підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі.
8. Системний підхід, його місце та роль у науковому пізнанні фахівця у ВНЗ.
9. Системи організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.
10. Запровадження рейтингово-модульної системи навчання та її основні переваги.
11. Основні документи ECTS та їх впровадження у сучасних умовах.
12. Дистанційна освіта як сучасна система навчання у ВНЗ.
13. Використання елементів системного підходу при здійсненні управлінських функцій.
14. Поняття, формування та функціонування трудового колективу. Діяльність керівника з управління трудовим колективом.
15. Методи комунікацій у діяльності педагогічного колективу та його згуртуванні.
16. Рольові ігри для згуртування колективу.
17. Основні
18. Документи ECTS та їх впровадження у сучасних умовах.
19. Системи організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.
20. Особливості запровадження рейтингово-модульної системи навчання та її основні переваги.
21. Кредитно-модульна (кредитно-трансферна) система організації навчального процесу.
22. Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на досягнення мети заходів.
23. Методи комунікацій у діяльності педагогічного колективу та його згуртуванні.
24. Вища освіта як гомогенна система.
25. Гомеостаз та гомеокінез в системі вищої школи.
26. Сутність і функціонування закону адаптації в системі вищої школи.
27. Системний підхід у вивченні історії вищої школи України.

28. Вища школа –джерело інноваційної системи.
29. Системний підхід як методологія проектування, прогнозування і моделювання вищої освіти у часі і просторі.
30. Зовнішні трансформаційні спонукачі вищої освіти.
31. Нормативно-правові засади регламентації організаційної структури вищої школи.
32. Основні напрями модернізації управління сучасною вищою школою України.
33. Студенти як підсистема вищої освіти.
34. Демократична та гуманістична спрямованість самоврядування вищої школи як мікросистеми.
35. Використання елементів системного підходу при здійсненні управлінських функцій.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ІХ ВИЗНАЧЕННЯ

Академія – вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів.

Акредитація – періодичне оцінювання і визнання уповноваженими державними та/або громадськими органами діяльності закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів, освітніх / навчальних програм як

таких, що відповідають установленим вимогам, нормам, стандартам.

Аспект – точка зору, з якої сприймається або оцінюється те чи інше явище, предмет

Багаторівневість освіти – організація багатоетапного освітнього процесу, що забезпечує можливість досягнення на кожному етапі освіти відповідного рівня освіченості.

Безперервність освіти – процес постійно освіти – самоосвіти людини впродовж усієї життєдіяльності, пов'язаний з швидкими змінами у соціокультурному просторі.

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вчене звання – державне визнання рівня кваліфікації вченого, що є критеріями ранжування наукових і науково-педагогічних працівників. В Україні присуджують вчені звання доцента (по кафедрі), професора (по кафедрі, за спеціальністю) та старшого наукового співробітника (за спеціальністю).

Гуманізація освіти – орієнтація освітньої системи й освітнього процесу на розвиток міжособистих стосунків суб'єктів освіти, основаних на врахуванні прав кожної людини.

Гуманітаризація освіти – орієнтація змісту освіти на загальнолюдські цінності.

Демократизація управління навчальним закладом – системна перебудова процесу управління, метою якої є підвищення його ефективності, а напрямами – розвиток колегіальних основ управління, забезпечення прозорості та гласності прийняття управлінських рішень, розвиток самостійності працівників та делегування їм управлінських повноважень, встановлення оптимальної міри регламентації їхньої діяльності та її мотивація.

Диверсифікованість освіти – широке розмаїття навчальних закладів, освітніх програм і органів керування.

Диференціація освіти – орієнтація освітніх установ на урахування зацікавлень та схильностей учасників освітнього процесу та формування напрямів освітнього процесу.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. За сучасною системою кваліфікації Doctor Ph.D. з лат. *Philosophic doctor*) – найвищий науковий ступінь у більшості країн світу. В Україні кандидат наук прирівнюється до доктора філософії.

Доцент – в Україні та інших країнах вчене звання викладачів вищих навчальних закладів, що виконують функцію університетських лекторів; вчене звання співробітників наукових установ; посада у вищих навчальних закладах.

Елемент – неподільна складова частина системи.

Закономірність чи закон – об'єктивний, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їх внутрішньої природи.

Засіб – прийом, спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось.

Інтегральний – єдиний, узагальнений.

Інтегрувати – об'єднувати частини в одне ціле.

Ієрархічність системи – це складність і багаторівневність структури кількістю рівнів ієрархії системи, яка характеризується наступними показниками: різноманіттям компонентів і зв'язків; побудови та управління системою; складністю поведінки та неадитивністю властивостей; необхідним кількістю параметрів; опису та управління системою; обсягом інформації для управління системою.

Індивідуалізація освіти – врахування і розвиток індивідуальних особливостей студентів у всіх формах взаємодії з ними в процесі навчання і виховання.

Інститут – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури.

Інформатизація освіти – опора на широке використання обчислювальної техніки та інформаційних технологій у процесі навчання.

Інформація – абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. Походить від латинського слова “informatio”, якому притаманно декілька значень: роз’яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; уявлення; поняття; ознайомлення; просвіта.

Коледж – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо- професійними програмами бакалавра.

Компетентнісний підхід – підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим. Запровадженню цього підходу присвячено європейський проект Тюнінг.

Контингент – сукупність осіб, що створюють однорідну групу, категорію осіб.

Концепт – зміст поняття, смислове значення імені (знаку), ідея, що містить в собі творчий сенс.

Критерії оцінювання – стосовно оцінювання виконання вимог освітніх / навчальних програм –описи того, що і на якому рівні має зробити студент для демонстрації досягнення результатів навчання.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов’язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачено для первинних посад у певному виді діяльності.

Мета – визначений заздалегідь результат діяльності.

Методи управління – упорядковані способи пізнання й перетворення керованої підсистеми, спрямовані на створення умов, необхідних для реалізації цілей навчального закладу.

Методологія – вчення про способи та прийоми досліджень, визначення суттєвих характеристик конкретних методів пізнання, що складають загальний напрям дослідження.

Моделювання – метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об’єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю).

Навчально-виховний процес – позначає сукупність навчальних занять безпосередньо в навчальному закладі та виховної роботи за межами аудиторії, яку здійснюють педагогічний та студентський колективи за єдиним планом.

Науковий ступінь – державне визнання рівня кваліфікації вченого, що є критерієм ранжування наукових і науково-педагогічних працівників. В Україні присуджують науковий ступінь *доктора філософії* (до якого прирівнюється кандидат наук за старою системою кваліфікації) та *доктора наук*.

Об'єкт – те, на що направлена певна діяльність (на противагу суб'єктові, який здійснює таку діяльність).

Освітній компонент – самодостатня і формально структурована частина освітньої/навчальної програми (наприклад курс, модуль, навчальна дисципліна, семінар, виробнича практика тощо).

Освітнє середовище – сфера життєдіяльності студента, яка постійно розширюється та містить багато опосередкованих культурою зв'язків із навколишнім світом.

Освітня програма – узгоджена сукупність освітніх компонентів (навчальних дисциплін, модулів, практик тощо), яка визнана необхідною для присудження певної кваліфікації та описана результатами навчання в термінах компетентностей.

Параметри – величини, завдяки яким характеризують певну властивість, стан, розмір або форму об'єкта, робочого тла, процесу, явища або системи тощо.

Педагогічний процес (лат. *processus* – просування вперед) – спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів і вихованців, метою якої є вирішення ОСВІТНІХ проблем і розвиток особистості.

Принципи – це твердження, які сприймаються як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. У науці принципи – це загальні вимоги до побудови теорії, сформульовані як те первинне, що міститься в основі певної сукупності фактів.

Професор – вчене звання і посада викладача вищого навчального закладу або наукового співробітника науково-дослідної установи. Офіційний статус з XVI століття. Професор – це викладач високого рівня компетентності, який є експертом у певній галузі науки чи мистецтва.

Процес – динамічна зміна системи в часі.

Семхотика – це теорія знаків та знакових систем.

Система – сукупність елементів, що знаходяться у взаємовідносинах і зв'язках один з одним та утворюють певну цілісність, єдність. Множина взаємопов'язаних елементів, які утворюють цілісність, стійку єдність з середовищем, мають інтегративні якості та закономірності взаємодії.

Системний підхід – методологічна основа пізнавальної та перетворювальної діяльності. Передбачає виділення системи, її структурних елементів як на рівні системи в цілому, так і на рівні кожної її підсистеми, з

урахуванням бажаного кінцевого результату, досягненню якого підпорядковане функціонування системи. Це стосується соціальних систем, яким притаманна цілеспрямованість. Забезпечити цілеспрямованість системи можна тільки завдяки перетворювальній діяльності людини.

Системний підхід – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи.

Системний ефект – такий результат спеціальної переорганізації елементів системи, коли ціле стає більше простої суми частин.

Стандартизація освіти – орієнтація освітньої системи на реалізацію державного освітнього стандарту.

Структура – спосіб взаємодії елементів системи за допомогою певних зв'язків (картина зв'язків і їх стабільностей).

Структурна оптимізація – цілеспрямований процес отримання серії системних ефектів з метою підвищення ефективності досягнення прикладної мети в рамках заданих обмежень.

Суб'єкт – носій діяльності, свідомості, пізнання; індивід, що пізнає зовнішній світ (об'єкт) та впливає на нього в своїй практичній діяльності; людина чи консолідована група людей (наукове співтовариство), суспільство, майже людство в цілому, що протистоять об'єктам.

Теорія – сукупність висновків, що відображає об'єктивно існуючі відносини і зв'язки між явищами об'єктивної реальності.

Технікум (училище) – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами молодшого спеціаліста.

Університет – багатoproфільний вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою з широкого спектру природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів; проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження; є провідним науково-методичним центром.

Фундаменталізація – посилення взаємозв'язку теоретичної й практичної підготовки до сучасної життєдіяльності.

Функція – робота елемента в системі.

Цілісність – внутрішня єдність, пов'язаність усіх частин чого-небудь, єдине ціле.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

8. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
9. Артемчук Г. І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
10. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я.Я.Болюбаш. – К. : ВВП “Компас”, 1997. – 278 с.
11. Боголіб Т. М. Принципи управління вузом : [монографія] / Т. М. Боголіб. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2004. – 204 с
12. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навч. посіб. / Н. Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.
13. Вишневський О. І. Основи педагогіки : курс лекцій / О.І.Вишневський, О.М.Кобрій, М.М.Чепіль ; за ред. О. Вишневського. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 268 с.
14. Вища освіта в Україні : нормативно-правове регулювання. Т.3 / за заг. ред. А. П. Зайця, В. С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 595 с.
15. Вища освіта України і Болонський й процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2004. – 384 с.
16. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді : монографія / авт. кол. : за ред. М. Михальченка. – К. : Пед. думка, 2010. – 312 с.
17. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика. – К. : Наук. думка, 2006. – 289 с.
18. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”. – К. : МОН України, 2005. – 34 с.
19. Гнезділова К. М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : навч. посібник / К. М. Гнезділова, С. О. Касярум. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. – 124 с.
20. Гончаров С. М. Методи та технології навчання в кредитно-трансферній системі організації навчального процесу : навч.-метод. посібник / Гончаров С. М., Гурін В. А. – Рівне : НУГП, 2010. – 451 с.
21. Гузеєв В. В. До побудови формалізованої теорії освітньої технології: цільові групи і цільові установки /В.В.Гузеєв// Шкільні технології. – 2002. – № 2. – С. 3-10.

22. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
23. Дистанційна освіта : Науково-допоміжний покажчик за 2000-2007 рр., в кількості 436 назв документів українською та російською мовами / уклад.: Л. Ю. Кучерук, Л. П. Полозенко ; Нац. аграр. ун-т України. – К., 2008. – 36 с.
24. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 334 с.
25. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога / О.А.Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
26. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю /З.Б.Живко //Проблеми науки. – 2010. – № 4. – С. 24-32.
27. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
28. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посібник / В.І.Корбутяк. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
29. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи : посіб.для магістрів / Л. В. Кнодель. – К. : Вид-во Паливода А.В., 2008. – 136 с.
30. Княжева І. А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І. А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25–27.
31. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
32. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посібник / Корбутяк В. І. – Рівне : НУВГП, 2010. – 176 с.
33. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – К. : Ленвіт, 2007. – 194 с.
34. Максимов О. Системний підхід до вивчення дисциплін вищої школи / О. Максимов // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 17–19.
35. Малафійк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафійк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
36. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
37. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / А.Семенова. – Одеса : Юридична література, 2009. – 504 с.

38. Педагогіка вищої школи : підручник / за ред. Д. В. Чернілевського. – Вінниця : АМСКП, Глобус-Прес, 2010. – 408 с.
39. Драч І. І. Педагогіка вищої школи / І. І. Драч. – К. : Вид. ДВНЗ “Ун-т менеджменту освіти”, 2013. – Ч. 2. – 71 с.
40. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Аналітичне дослідження / В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – Полтава, 2003. – 340 с.
41. Системный подход к повышению квалификации педагогических кадров // Повышение квалификации педагогических кадров / под ред. И. Ф. Жерносека, М. Ю. Красовицкого, С. В. Крисяка. – К. : Освіта, 1992.
42. Рудич А. І. Системний підхід оцінювання навчальної діяльності студентів, збірник тез “Системний підхід у професійній підготовці фахівців галузевих напрямків” / А. І. Рудич // Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з проблем вищої освіти і науки (дистанційна форма) 16 березня 2016 року. – Полтава, 2016. – С. 49-52.
43. Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. / авт.-упоряд. Т. Д. Кочубей, К. В. Іващенко. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. – 131 с. – (Серія “Педагогіка вищої школи”).
44. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слепкань. – К. : Вища шк., 2000. – 210 с.
45. Фіцула М.М. Педагогіка : посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 542 с.
46. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірнич. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. – 120 с.

Допоміжна література

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / за ред. В. Кременя. – К. : Знання України, 2010. – 335 с.
2. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. – К. : Гнозис, 2007. – С. 152-156.
3. Комар Ю. М. Основи навчання студента : у 4 кн. / Ю. М. Комар, О. С. Поважний ; заг. ред. В. В. Дорофійенко. – Донецьк : Дон ДУУ. – 2004. – 260 с.
4. Гончаренко С. Педагогічний процес з погляду “філософії ХХІ ст.” / С. Гончаренко, В. Кушнір // Шлях освіти. – 2005. – № 1. – С. 2-7.
5. Зінченко В. О. Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / В. О. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – 2013. – 326 с.

6. Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах : монографія / за заг. ред. В. І. Лугового, О. Г. Ярошенко. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 234 с.
7. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект / В.А.Кушнір. – Кіровоград : КДПУ, 2001. – 384 с.
8. Мазоха Д. С. Педагогіка : навч. посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 232 с.
9. Малафіїк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання / І. В. Малафіїк. – Рівне : РДГУ, 2004. – 437 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
11. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 308 с.
12. Рибалко В. К. Синергетичні розвідки в освітянському просторі / В. К. Рибалко // Науковий вісник. Серія “Філософія”. – Х. : ХНПУ, 2004. – Вип. 18. – С. 31–34.
13. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. / В.О.Салов. – Дніпропетровськ : НГУ, 2003. – 183 с.
14. Сенько Ю. В. Гуманітарні основи педагогічної освіти : Курс лекцій : навч. посібн. для студ. вищ. пед. навч. закладі / Ю. В. Сенько. – К. : Академія, 2000. – 240 с.
15. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. / Стельмахович М. Г. – К. : Рад. шк., 1997. – 176 с.
16. Сявавко Є. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посіб. / Є.Сявавко. – Львів : ЛНУ ім.І.Франка, 2002. – 159 с.
17. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація освіти : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. А. Фоменко. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2005. – 216 с.
18. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників : навч. посіб. / Г. Х. Яворська – К. : Знання, 2004. – 335 с.

Нормативні документи

1. Закон “Про вищу освіту” вод 01.07.2014 № 1556-VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua>.
2. Питання державної реєстрації вищих навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2006 № 471 // Урядовий кур’єр. – 2006. – № 73–74. – 18 квітня. – С. 33–34.

3. Положення про вищий навчальний заклад. Про академічну стипендію ім. М. С. Грушевського для студентів та аспірантів вищих навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2006 № 257 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 61. – 31 березня. – С.12.
4. Про вищу освіту: Закон України від 19 жовт. 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 64 с. – (Закони України).
5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2006 р. № 163 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 38. – 24 лютого. – С. 13.

Ресурси

1. Борисова О. Н. Моделирование в профессиональной деятельности преподавателя университета [Электронный ресурс] Борисова О. Н., Карасёва Л. А. – Режим доступа : <http://www.eprints.tversu.ru/891/>.
2. Наказ МОН № 119 від 26.02.2010 р. “Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитко-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах” [Електронний ресурс] / Борисова О. Н., Карасёва Л. А. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/index.php/ua.
3. Наказ МОН № 40 від 21.01.2004 р. “Про затвердження Положення про дистанційне навчання” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/index.php/ua.
4. Раковський Х. В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій школі / Х. В. Раковський, К. О. Метешкін // Инновационные образовательные технологии [Електронний ресурс]. – 2008. – № 3. – Режим доступу : <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.15/article.1.html>. – Дата доступу : 27.01.2015.

Матеріали, розміщені на веб-сторінках:

- <http://education.gov.ua> – веб-сторінка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
- <http://nduv.gov.ua> – веб-сторінка бібліотеки ім. В.І. Вернадського.
- <http://zakon2.rada.gov.ua> – сторінки сайту “Законодавство України”.
- <http://direktor.at.ua> – Форум директорів шкіл України.
- <http://ekniga.com.ua> – Інформаційно-пошукова система-каталог з електронної літератури: книжки, довідники, словники, енциклопедії, підручники і т.д.
- <http://7ua.net> – Електронна бібліотека: енциклопедії, словники, підручники.

ДОДАТКИ*Додаток А*

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки імені Богдана Ступарика

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ”
на тему

“ _____ ”

Виконала:
Студентка-магістрантка
групи .....
.....

Керівник:
канд. пед. наук,
доц. Салига Н.М.

Перелік статей для самостійного опрацювання

1. Андрощук І. Основні підходи до проведення моніторингу результатів навчання студентів / І.Андрощук // Професійне становлення особистості. – 2013. – № 2. – С. 35-38.
2. Галус О. Наукові підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у ступеневому вищому навчальному закладі / О. Галус // Педагогічні науки. – 2010. – №54. – С.13-15.
3. Гнатюк В. Зміст і форми національного виховання учнів / В. Гнатюк // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 20-24.
4. Гомеля Н. Умови реалізації особистісного підходу в психолого-педагогічній підготовці майбутнього педагога професійного навчання /Н.Гомеля //Професійне становлення особистості. – 2013. – № 2. – с. 74-80.
5. Гордієнко М. Особливості освіти дорослих в умовах дистанційної навчання / М.Гордієнко // Професійне становлення особистості. – 2013. – № 2. – С. 80-86.
6. Зінченко О. В. Загальна теорія систем та її педагогічні проєкції / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 29-68.
7. Зінченко О. В. Індивідуалізація як перспективний спосіб створення технологічних систем професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 210-219.
8. Зінченко О. В. Концепція моделювання системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 125-145.
5. Зінченко О. В. Організація самостійної роботи майбутніх учителів математики : системний підхід / В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 252-267.
6. Зінченко О. В. Особливості реалізації системного підходу до стандартизації професійної освіти / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 109-118.

7. Зінченко О. В. Проблема забезпечення якості вищої освіти з позицій системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 193-198.
8. Зінченко О. В. Проблема забезпечення якості вищої освіти з позицій системного підходу / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С.160-178.
9. Зінченко О. В. Світові підходи забезпечення якості підготовки фахівців у вищій школі / О. В. Зінченко // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – Луганськ ДЗ” ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – 2013. – С. 37-43.
10. Зінченко О. В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності / О.В. Зінченко. // Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі : монографія / О. В. Зінченко. – С. 73-82.
11. Сігаєва Л. Педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу в професійній підготовці майбутніх фахівців / Л. Сігаєва // Професійне становлення особистості. – 2013. – № 2. – С. 26-29.

Орієнтовна тематика для есе

1. Освіта та гроші: що важливіше?
2. Освіта та влада: чи можлива реформа освіти і якою вона має бути?
3. Чи можливо створити бізнес студенту в Україні?
4. Яким я бачу ідеального викладача
5. Навіщо мені освіта (на власному прикладі)
6. Як я зможу реалізувати себе в житті?
7. Читання книг: анахронізм чи вимога сучасності?
8. Інтернет в житті сучасної людини і в освітньому процесі
9. Навчальний заклад моєї мрії
10. Роль університету в розвитку держави
11. Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення

Тематика рефератів (презентацій)

1. Використання надбань етнопедагогіки у процесі професійної підготовки магістрів.
2. Підготовка майбутніх педагогів до використання етнопедагогіки в сучасному інтеркультурному просторі.
3. Розвиток духовності студентів засобами етнопедагогіки.
4. Етнопедагогіка як складова професійної підготовки магістрів.
5. Історичний розвиток системного підходу.
6. Вплив Н.Вінера на формування системного підходу.
7. Л. фон Берталанфі – перший засновник загальної теорії систем.
8. Системний підхід як професійна підготовка майбутніх педагогів.
9. Система організації навчального процесу ВНЗ.
10. Особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
11. Рейтингова система навчання.
12. Довузівська підготовка магістрів.
13. Вузівська підготовка як динамічна система.
14. Дистанційна форма навчання у ВНЗ.
15. Історія становлення дистанційної освіти в Україні.
16. Системний підхід у організації керівництвом трудового колективу у вищому навчальному закладі.
17. Поняття трудового колективу.
18. Діяльність керівника з управління трудовим колективом.
19. Особливості формування та функціонування трудового педагогічного колективу.
20. Методи та функції управління трудового колективу викладача ВНЗ.
21. Ефективність діяльності сформованого колективу.
22. Управління персоналом як важливий етап у діяльності викладача.
23. Прогнозування і моделювання вищої освіти у часі та просторі.
24. Редукціонізм як теоретико-методологічна орієнтація системного підходу у вищій школі.